SIMON STONE: ÁSATÁS

A föld sava

VARRÓ ATTILA

SIMON STONE HAJÓSÍRJA AZT ÜZENI: SOSEM HALUNK MEG IGAZÁN.

Nagyjából Boris Karloff fénykora óta a régészeti feltárások a rémfilm felségterületének számítanak: ha elvétve más műfajban is helyet kapnak, akkor is a halál kísérti őket, legyen szó királynősírnál lemészárolt idegenlégiósokról a *Menni vagy meghalni* háborús filmjében, ásatáson megmérgezett özvegyről a *Randevú a halállal* Christie-adaptációjában vagy meggyilkolt műkincs-csempészekről a Szfinxtől Jupiter ellopott fenekéig. Már az is ritka kivételnek számít, ha a halál nem erőszakos gonosztettek vonatkozásában jelenik meg, hanem az élet nagy kérdéseit felvetve (lásd a brit *heritage film* apró gyöngyszemét jelentő *Month in the Country* templomi freskó-restaurátorának világháborúban elveszett hitét) – ennek legfrissebb példája az *Ásatás*, amely az angolszász Tutankhamon-leletnek számító Sutton Hoo-i hajósír 1939 nyarán lezajlott feltárásának kronologikus története. Tekintve, hogy a filmben a régészeti munka nem csak egzotikus díszletelem holmi Indiana Jones-mesében, a filmfeldolgozás majdnem olyan kockázatos vállalkozásnak tűnik, mint az eredeti ásatás (amely során a világháború kitörésével versenyt futva, egy helyi régész bukkant rá a mesés leletre egy özvegyasszony birtokán álló dombsír mélyén): épp úgy azon múlik a diadal, sikerül-e valami érdekfeszítőt találni több hónapnyi földtúrásban, ami két órára a képernyőhöz szegezi a Netflix-előfizetőket.

„Megőrzi a lényegest a veszendőből” (Carey Mulligan)

Akárcsak számos ásatás kincse, Simon Stone filmje is korábbi rétegekre épül: legalul maguk az eredeti események húzódnak (amelyek több szakaszban zajlottak le bő egy éven át), felettük pedig egyfajta átmenetként John Preston 2007-es dokumentum-regénye, amely részben személyes főhajtásnak készült az író nagynénje, a feltárásban közreműködő Margaret Piggot előtt, kihangsúlyozva az archeológusnő és a becsületes megtaláló, Basil Brown méltatlanul elhallgatott érdemeit. És akárcsak az ősi földsírok esetében, minél régebbről származnak a maradványok, annál kevesebbet hagy meg belőlük az idő: miként az 1400 éves temetési bárkából mindössze legkeményebb elemei, vasszögek, ónpajzsok, ezüstékszerek, valamint testének homokban hagyott törékeny lenyomatai maradtak, az eredeti eseményekből is csupán a legéletképesebb sztori-elemek és a puszta történetváz élték túl a második adaptációt. A világszerte (el)ismert színházi rendező ráadásul különösen maró talajt jelentett a valós anyagnak: Stone hírnevét elsősorban klasszikus drámák modernizált és koncentrált átdolgozásainak köszönheti, üvegkockaházba helyezett *Három nővér*től minimalista vitrin-*Yermá*n át hófehérre csupaszított, közösségi médiás *Médeá*ig. Ezt a stratégiát folytatta filmes bemutatkozásánál is: a 2015-ös *The Daughter* egy pusztuló ausztrál kisváros közegében gondolja újra a *Vadkacsá*t, nem csupán nyers és velős párbeszédekre redukálva az Ibsen-hősök terjengős eszmefuttatásait, de megfejelve némi pluszkonfliktussal (alkoholizmus, gyárbezárás) egy bombasztikus családi finálé kedvéért. Stone stratégiája egyszerű, ám annál ütősebb: kiemeli az alapműből, ami a szereplők emberi kapcsolatában, konfliktusaiban a lehető legtöbb ember számára érthető/átélhető, majd aktualizálva és kiélesítve elsöprő erővel tolja a közönség arcába.

Az *Ásatás* látszólag csendes filmdráma, tele finom művészi megoldásokkal (drámai flashforwardoktól a hang és kép szétválasztásáig) és érzékeny színészi alakításokkal, ám a felszín alatt csatakos melodráma a műfaj legnemesebb hagyományai szerint – a szívét is kiteszi, hogy összetörje nézői szívét. Stone halálos betegségben szenvedő, bájos fiatal özvegyre cseréli Mrs. Pretty 60 éves matrónáját, hamvába holt szerelmi kötődést feszít a birtokosnő és a szegény falusi archeológus közé, látens homoszexuálisra íratja át Margaret munkamániás férjét, és szenvedélyes testi kapcsolatban teljesíti ki a régésznő vonzalmát a feltárást fotózó ifjú RAF-pilótához (miközben kimarad a regény számos – pusztán archeológiai – sarokpontja, élen a kincsek tulajdonjogáról szóló bírósági vizsgálattal). A zokogó kisfiúval, házastársi szakítással, naplementés szex-szel és brit hadüzenettel felturbózott érzelmi lavina-finálé azonban tisztán és sértetlenül megfogalmazódik a Preston-regényben megbúvó alapgondolat is. A Sutton Hoo-i hajósír nem csak átfogalmazza a korabeli történelmi szemléletet a sötétnek hitt korai középkorról, de szembesíti a jelen embereit földi életük múlandóságával és azzal, ami méltó lehet belőle az örök-létre – ahogy Brown fogalmaz: „megőrzi a lényegest a veszendőből”. Habár a földmély nyomtalanul felemészt falusi régészt és angolszász királyt, érdemeiket maradandó ércbe önti koruk művészete, akár nemesfémből, akár papíron vagy filmszalagon.

•

ÁSATÁS (The Dig) – angol, 2020. Rendezte: **Simon Stone**. Írta: **John Preston** könyvéből **Moira Buffini**. Kép: **Mike Eley**. Zene: **Stefan Gregory**. Szereplők: **Carey Mulligan** (Edith), **Ralph Fiennes** (Brown), **Lily James** (Margaret), **Ben Chaplin** (Piggot), **Johnny Flynn** (Rory). Gyártó: **Magnolia Mae Films**. Forgalmazó: **Netflix**. *Feliratos.* 114 perc.